

De ultieme vrijheid geproefd: internationaal werkkamp op De Bereklaau, een ecologische, sociale, anarchistische en artistieke plek

Hanna Deboes

Stel, als gedachte-experiment, dat er een anarchistische leefgemeenschap bestaat, die zelfvoorzienend wil leven in de stadsrand en voor iedereen openstaat. Dit idee levert enkele interessante kwesties op: Wat kan een zelfvoorzienend stadsleven betekenen? Hoe verhoudt het anarchisme zich tot een leefgemeenschap? En kan een gemeenschap überhaupt openstaan voor iedereen? Om er maar enkele te noemen.

Stel dan dat deze leefgemeenschap een groep internationale vrijwilligers uitnodigt om twee weken te komen meewerken en -leven: Wat geeft dat dan? Wie zijn vrijwilligers en wat doen ze? Hoe integreert een groep zich in een bestaande gemeenschap? En wat is meeleven?

De realiteit mixte al deze ingrediënten, plaatste mij er middenin en toverde het volgende tevoorschijn...

Onverklaarbaar bewoond

In Herent (net buiten Leuven) ligt De Bereklaau; in de schaduw van the Temple of Money, een gigantisch piramidevormig bankcomplex. Op de steenweg tussen Leuven en Brussel sla je een zandweg in die je tussen de berenklaauplanten door naar een huis leidt. Blaffende honden rennen je toe, dwingen je stil te staan en laten je pas door als iemand hen tot de orde heeft geroepen. Dan betreed je het erf. Een pauw opent trots zijn staart en wat katten liggen op een felgekleurde bank in de zon te spinnen. Iemand zit erbij en streelt ze. Je waant je in een onbepaalde tijd, op een onbepaalde plek.

Overall bevinden zich dieren: konijnen, kippen, eenden, moddervette varkens, een klein everzwijntje en op de wei enkele geiten. En overall bevinden zich mensen, zij het minder talrijk. En dan, zie je de onbeschrijflijke Gosse. Om hem toch in enkele woorden samen te vatten: een cholerieke man met visie en een lange grijze baard, geletterde boerenzoon, charismatische mei '68-er en daadkrachtig humorist. Deze grond, zijn eigendom, stelt hij al dertig jaar voor iedereen open. Hoewel het geheel anarchistisch georganiseerd is – niet dus – blijft hij de spil. Eerst lijkt hij onpeilbaar, maar al snel kunnen we het met mekaar vinden.

Het duurt even, eer je de structuur van de gebouwen begrijpt - om nog te zwijgen over de andere structuren; die vat ik nog steeds niet helemaal. Naast het oude huis staan enkele serres, schuren, tenten, caravans en een tractor. Het is zoeken waar de zomerkeuken, de buitenkeuken en de gewone keuken zich bevinden. Er is de bar en een podium, er zijn ateliers met allerhande werktuig. Kamers hier en kamers daar, ginds stapels matrassen en daar een composttoilet. En overall prijken kunstwerken, zoals een metershoge metalen draak. Je weet niet wat je ziet. Of zoals Gosse zegt: "De Bereklaau is niet onbewoonbaar verklaard, maar onverklaarbaar bewoond." Voilà.

Cachet

Op sommige plekken is het er een onnoemelijke rommel. Hoewel ikzelf de grootste sloddervos ben en wel aan wat gewend ben op het vlak van vuiligheid, tart dit alles. Ik besluit de klik te maken, sluit mijn ogen half en laat me volledig absorberen door de atmosfeer. Na een eerste regenbui worden mijn paarse broek, de naar hond ruikende dekens waaronder we slapen, de eendendrek, de druipende bomen en ik één. Ik spreid mijn armen en ren de natte weide in, de lege horizon tegemoet.

Het geheel baadt in een specifieke geur, die vooral op zonnige dagen prominent aanwezig is. Zowel de zurige lucht van de fabriek enkele meters verderop, als de penetrante geur van het rottend voedselafval bij de dieren, geven De Bereklaau zijn eigen cachet.

Uitdaging

Zelf ben ik enkele jaren geleden ook met VIA (Vrijwillige Internationale Actie, de Vlaamse tak van Service Civil International) als vrijwilliger op werkkamp in Italië geweest. Als internationale groep jongeren kampeerden we twee weken in een gigantisch kraakpand aan de toeristische kust nabij Rome en deelden er het leven van asielzoekers. We verfden er de muren en zetten een intercultureel festival op. De perfecte manier om als jong mens iets anders van de wereld mee te maken dan klassiek toerisme.

Nu neem ik twee weken verlof om vrijwillig kampleidster op De Bereklaau te zijn. Sommigen vinden dit waanzin - en dat is het ook, maar wat is men zonder af en toe de nodige gekte en een levensbelangrijke uitdaging? De dingen die een mens in het leven wil doen, moet hij gewoon doen.

Botten

Vanuit Tsjechië, Italië, Polen, Frankrijk, Engeland en Nederland komen onze vrijwilligers aan, om er twee weken te verblijven. In de gietende regen schouw ik mijn negenkoppige troep: Een studente diergeneeskunde en een chirurg in opleiding, twee laatstejaars middelbare school, een doctorandus in de theologie, een pedagoge en een grafisch designer, een studente Engelse literatuur en een *hotelcleaner*. Allen tussen 18 en 31 jaar; ik ben zelfs niet de oudste. Het eerste wat we doen is voor iedereen laarzen opdiepen uit de vele opslagplaatsen, om volop van de modder te kunnen genieten. Meteen zijn we één groep: we dragen allemaal idioot witte botten met stalen veiligheidstippen.

Naast onze vrijwilligersgroep is er de vaste groep Bereklaaubewoners. Een achttal mannen - nooit duidelijk hoeveel precies - waaronder de Portugees die er een jaar als uitwisselingsvrijwilliger verblijft. Daarnaast wat sympathisanten die er ter gelegenheid van het werkkamp ook enkele dagen logeren, zoals de jonge Finse vrouw die er ooit woonde, een moeder met twee schoolkinderen en een koppel met baby dat tijdelijk hun woonwagen op het terrein zet. Alles bij elkaar bevinden we ons met een twintigtal op deze lap grond.

Niets kopen

Drie maal per week rijdt Gosse met de camionette naar markten en winkels waarmee hij deals heeft over voedseloverschotten. De Bereklaau haalt gratis alles op waar de winkelier of marktkramer vanaf wil. Containers vol voedselafval arriveren op het erf. In grote bakken is al het onverkoopbare eten door elkaar gegooid: van vers, een beetje plat tot halfrot. We halen stoelen, gaan daarop rond de bakken staan, buigen ons voorover en vissen alles eruit. Het meeste is nog in zeer goed eetbare staat. Voorverpakte slatjes,

trossen tomaten, kroppen sla, bergen paprika's en daartussen gedeukte taartdozen met de hele kriekenvlaaien er nog in. Bussels prei en verpakte schelletjes boterhamworst. Fruit dat ik nooit eerder zag en struisvogelvlees. Stapels bloemkolen, kartonnen vol aardbeien en mango's, doosjes blauwe bessen; echt alles. En dit is nog maar van één winkel! *Schandalig* is het enige woord dat bij me opkomt als ik dit zie. Wanneer we de zoveelste plastic verpakking opensnijden om er de geraspte wortelen uit te halen en op een hoop te gooien, murmelen we de hele tijd dat dit onmogelijk is. De verspilling slaat me met stomheid. Iedereen zou deze dagelijkse berg nutteloos eten, die hij mee veroorzaakt, moeten zien... Het gros voeren we aan de varkens, kippen en konijnen, omdat geen mens dit ooit op krijgt. De echt lekkere dingen verslepen we naar de grote voorraadkasten en prijzen we in de keuken aan bij degenen die vandaag koken. Slechts één keer ga ik voor de kampgroep naar de winkel om vers brood, cornflakes, naft en tabak te kopen. Verder leven we louter op afval, gelukkig en gezond.

Consumptie

Leven van recyclage vergt een hele afvalverwerkingsorganisatie. De lust tot consumptie vergaat je volledig wanneer je urenlang verrotte kaasplakjes uit pakjes haalt. Of hele ladingen slecht geworden frisdrankflesjes openschroeft en leeggiet in de afvoer. Onze Italiaan en ik maken er een wedstrijd van om om het snelst lang vervallen drankblikjes open te klikken en in de goot te legen. We worden er best handig in. Begeleid door een streepje reggae, ska of meditatieve muziek ontwikkelen we als groep een soort bandsysteem. Tijdens het leegscheppen van honderden vervallen puddingpotjes zing ik met één van de Poolse meisjes Taizéliederen. (Yeah)

Caritas

"Moet ge geen groenten hebben? Gij werkt toch met daklozen, moeten jullie geen eten hebben daar? Ik zal ze in uw opvangcentrum komen afzetten." Gosse wil meteen een camionette vol net vervallen yoghurtpotten, palletten met eieren, bergen chipszakken en een massa diepvriespizza's gaan leveren; voor niets. Dat ik neen zeg, kan er nauwelijks in. Het opvangcentrum heeft geen opslagruimte en nee, het doet niet aan caritas. Je moet mensen geen vis geven, je moet ze leren vissen. Zeker als het om jonge mensen gaat.

Gratis = niets waard

Bij het ontbijt, de lunch, het dessert of avondeten en voor het slapengaan; altijd worden de stapels taartdozen op tafel gezet. Elke maaltijd wordt begeleid door de nodige éclairs, pattekes, pakketten koffiekoeken, mattentaartjes en Berlijnse bollen. In het begin geniet ik van deze ongekende weelde, vervallen of niet (houdbaarheidsdatums worden erg relatief). Na enkele dagen kan ik de zoetigheden al niet meer zien. Onze Nederlandse is dol op yoghurt en eet hier, gezien de massale voorraad, bij elke maaltijd vier potjes. Al snel mindert ze dit tot drie per dag, haar normale portie. Hoe gauw men het schrokken opgeeft; en hoe de lekkerste dingen zelfs waardeloos worden. De volle diepvriezers en de uitpuilende koelkasten maken ons onverschillig.

Napels

Onze Italiaanse heeft een doos gebak van Napoli meegebracht. Eerst lijkt haar attentie wat in het niet te zullen verzinken bij de al aanwezige berg lekkernijen. Het tegendeel blijkt echter: iedereen wil proeven en ze wordt achteraf uitvoerig bedankt. Die koekjes betekenen veel meer dan alle het andere lekkers. Dit is een gift, iets persoonlijks, meegebracht om ons te plezieren én het is een schaars goed: één doos voor de hele

Bereklaauw. Dat wij deze attentie waard zijn, daar gaat het om. We zeggen haar zo nadrukkelijk *merci* dat ze meteen haar moeder thuis wil bellen om te vragen nog enkele dozen na te zenden.

Commercialiseren

Eén van de vele sympathisanten van De Bereklaauw, een professor emeritus die erg begaan is met het ecologisch gedachtegoed, komt soms langs. Hij ziet ons van zelfgeplukte bessen vliersiroop brouwen en in flessen gieten, terwijl onze Tsjechische grafisch designer er geweldige etiketten voor tekent. Daarop stelt hij: "Allee, die zelfgemaakte vliersiroop zou Gosse toch kunnen commercialiseren? Daar is toch een afzetmarkt voor?" Blijkbaar heeft hij het niet begrepen. Ten eerste is commercialiseren net datgene waar De Bereklaauw tegen wil opkomen. Productief wil deze plek niet zijn. De uitwassen van de productieve maatschappij zien we al genoeg in de bergen afval en de gebroken mensen die hier toekomen. Iets dergelijks is niet de bedoeling, integendeel. En ten tweede: als Gosse dat wilde, had hij het toch al lang gerealiseerd. Wat hij wil heeft hij bereikt: een ontmoetingsplek waar niets moet (ont-moeten) maar alles kan.

Macramé

Wat we tijdens het werkkamp nog zoal doen, naast voedsel sorteren, de beesten eten geven en voor iedereen koken? Prei en sla planten, een poort schilderen, een serre en staketsels verplaatsen, uien oogsten, wieden en hout sprokkelen voor het dagelijkse kampvuur. Met een beeldhouwer maken we een levensgroot godinnenstandbeeld in beton en op algemeen verzoek doen we een avondje macramé. Dan moet ik glimlachen: zie ze hier nu zitten, de doctorandus en de toekomstige chirurg, verdiept in hun macraméwerk. Op groot scherm projecteren we 's avonds films en documentaires, zoals het toepasselijke *Our daily bread*. Eén dag helpen we op een bevriende boerderij zelfgemaakte perenwijn bottelen, waarna de jonge gastboeren ons meenemen naar een zwemmeer. En op zondag zet Gosse onze twee Poolse meiden en onze Italiaan met de camionette af aan de kerk, zodat ze de mis kunnen bijwonen.

English?

Af en toe wandelen we naar Leuven om gebouwen te bewonderen en terrasjes te doen. Vooral de Zuid-Italianen vinden deze stad fantastisch proper. "In Herent staan zo'n mooie huizen" zeggen ze en ik kan hen geen ongelijk geven. Onze Tsjechische verbaast zich erover dat wij Belgen er zo gezond uitzien; er lopen geen te dikke mensen rond!

De kamptaal is Engels, maar omdat velen deze taal slechts half beheersen (en onze Fransman zelfs helemaal niet) is onze woordenschat beperkt. Onze Britse moet soms glimlachen om onze barbaarse uitspraak en zeer basale zinsconstructies. Haar mooie British English verstaan we helaas niet.

Gekken

Deze oeverloos open plek trekt onvermijdelijk ook speciaal volk aan. De Bereklaauw herbergt altijd enkele gekken. Zoals de verdwaalde Amerikaan van vijfenveertig die er aanspoelt nadat het Leuvense kraakpand hem de deur gewezen heeft. Na het kraakpand is dit het eindstation van het niet-gesubsidieerde opvangcircuit. Om te overleven is hij straatmuzikant. Hier geeft hij zich echter uit voor schrijnwerker en bouwconstructeur. Hij ziet het groots en wil de daken van alle schuren vervangen.

Behalve vreselijk rochelen doet hij echter weinig. 's Nachts horen we hem in een andere tent urenlang hoesten en vanaf 's morgens steekt hij een hasjpijp op. Op een zonnig moment in de wei gezeten, een tas koffie in de hand, vraagt hij mij: "Zeg eens, wat moet ik in de toekomst doen? Hoe kan ik de rest van mijn leven vormgeven?" De VS mag hij niet meer binnen. Het meest dringend is een doktersvisite, anders zal er misschien geen toekomst meer zijn. Dat zeg ik hem. De dag erna vertrekt hij, naar nergens, na een korte maar krachtige woordenwisseling met Gosse over iets banaals. Hij houdt de eer aan zichzelf, neemt zijn gitaar en fiets en verlaat ons.

Mascotte

En zelfs de plaatselijke gekken zijn niet voldoende, nee. In onze kampgroep bevindt zich ook een jonge Fransman waar iets mee scheelt. Hij spreekt enkel Frans en niemand van ons beheerst deze taal vlot. Na enige tijd blijkt echter dat niet enkel de taal het probleem is, maar ook iets mentaals. Hij wordt onze mascotte. Bij elk werkje loopt hij eerst een tijdje in de weg, zwaaiend met zijn woordenboek, om daarna plots te verdwijnen. Hem bezighouden wordt een hele opgave. Herhaaldelijk zeurt hij om een knutselactiviteit, tot we die op een avond organiseren en blijkt dat hij niets kan. De laatste dagen ontdekken we het: wat hij graag doet en ietwat kan, is badkamers poetsen, maar hij kan toch niet hele dagen in de douches en toiletten staan, een vod in de hand?

Op de markt koopt hij een flets kaartje voor zijn ouders; hij blij. Tot onze Nederlander hem er lachend op attent maakt dat er *Innige deelneming* op staat. Dat zijn ouders dit toch niet verstaan maakt hem niet uit. Hij is ontroostbaar tot ik met hem het kaartje aan het marktkraam ga ruilen. Het begint erop te lijken dat ik beter ook zijn budgetbeheer doe, omdat hij anders op het einde van de twee weken geen geld meer zal hebben voor zijn treinticket naar huis. Op uitstap in Brussel heeft hij een te duur schilderij gekocht. Weg geld. Een mooi schilderij, dat wel.

Blabla

Met de teruggetrokken maar behulpzame jonge gast die hier al enkele jaren woont, doe ik een klapke. Hij zit vaak afgezonderd in een deel van het huis en laat zich soms dagen niet zien. Op mijn luchtige vraag waarmee hij zijn tijd vult, zegt hij: "Met proberen niet gek te worden." Dit klinkt niet goed; dan ben je eigenlijk al gek. Meteen komt de maatschappelijk assistent die hem wil redden, in mezelf boven. Dergelijke problemen kunnen toch worden verholpen door gesprekken bij een psycholoog of psychiater, en er bestaat toch goede medicatie?! Hij heeft geen inkomen en wil geen uitkering, want zo kan de maatschappij hem tot niets verplichten, zo moet hij niet *geactiveerd* worden. Zelf raad ik hem aan iets meer in de maatschappij te gaan staan, wat meer gebruik te maken van de samenleving. Dat met gepaste hulp een bevredigender leven mogelijk is en meer van die hulpverlenersblabla kraam ik uit; maar ik meen het. Hij gelooft me niet.

Rand

Het is evident dat er zich aan de rand van de maatschappij drugs bevinden. Of zijn ze overal aanwezig en hier gewoon zichtbaarder, omdat het openlijk kan? Niet dat het gebruik alomtegenwoordig is, maar toch. Met uitzondering van één meisje dat blijkbaar erg ervaren is, doen de kampleden er weinig aan mee. Jammer dat mensen dit nodig hebben om zich goed te voelen. Of heb je dit nodig om de toch best harde Bereklauwrealiteit aan te kunnen?

Grenzen

Dat ik op De Bereklaauw mijn grenzen ging tegenkomen had ik verwacht. Alleen dacht ik dat het zou gaan om grenzen op andere vlakken. Ik vreesde dat de hygiëne of het gebrek daaraan, en het afvalvoedsel mij het moeilijkst zouden vallen. Het eten blijkt echter uitstekend. Met alle overschotten maken we tweemaal per dag een warme maaltijd voor twintig man. De Italiaanse pasta met tonijn, de Poolse pannenkoeken en de Engelse appelcrumble zijn niet te versmaden. Iemand merkt zelfs lachend op dat we naar een eetkamp neigen. Dat onze kampgroep opeengepakt in een vochtige serre slaapt, maakt net dat we ons verbonden voelen met elkaar en met de ganzen die ons bij dageraad wakkergetakken. Dat de douches vaak koud zijn deert niet en dat we onze kleren in de pompbak met shampoo wassen maakt het helemaal af. Enkel dat in de keuken de katten en honden het eten uit de potten en koelkasten komen grissen, dat is erover.

Egoïsme

Mijn grenzen blijken bereikt te worden door het gebrek aan structuur en het tekort aan verantwoordelijkheidszin bij sommigen; daar bijt ik bijna mijn tanden op stuk. Niets in De Bereklaauw is duidelijk, en wordt dat zelfs niet na verwoede ophelderingsmanoeuvres. Mijn aanzetten om toch ergens een systeem in te krijgen falen gigantisch, de dagplanning wijzigt voortdurend en hangt af van onvoorspelbare factoren. Zelf ben ik ook een chaoot die de dingen graag op goed geluk laat gebeuren en ik hou wel van afwisseling. En toch dreigt dit moeilijk te worden. Onze Tsjechische grafisch designer tekent met de hand affiches voor de party die we de laatste kampdag zullen organiseren. Een Bereklaauwer belooft hiermee een afficheronde in de Leuvense cafés te houden, maar doet dit uiteindelijk niet. Een andere Bereklaauwer belooft op een avond te zullen koken voor iedereen, maar haakt laat in de namiddag af met de mededeling dat hij er geen zin meer in heeft, omdat hij in conflict ligt met iemand. Altijd zijn er mensen die nooit meehelpen met wat dan ook, maar tegen etenstijd wel mee aan tafel schuiven. De afwas is eindeloos. Is dit anarchisme? Het lijkt meer op egoïsme.

Rechterhand

Over het feit dat de kampleden veel werk verrichten in verhouding tot het geheel, maak ik een opmerking. Daarop stelt een Bereklaauwer die zich bij karweitjes nooit laat zien: "Ja maar de kampmensen kiezen hier toch voor?" Die uitspraak doet mij zowat uit mijn sloffen schieten (en dat doe ik niet gauw). Vrijwilligers willen helpen, niet gebruikt worden.

Met onze Nederlandse pedagoge overleg ik vaak; in onze kampgroep wordt ze mijn rechterhand. Ze merkt op dat de Bereklaauwers onze kampgroepsvorming doorkruisen, en dat onze inzet niet echt wordt beloond. Het logge geheel lijkt profiteurs te kweken, vrijbuiters. Qua engagement zetten we hoog in, maar naar het einde daalt onze motivatie. Na veertien dagen besluiten we louter onze zin te doen, zoals iedereen hier. De laatste avond toosten we met onze kampgroep, onze zelfgebottelde perenwijn in de hand: "Op ons, degenen die het overleefden!" Het klinkt als een zucht van opluchting en de licht cynische ondertoon doet me schrikken.

Op de kap van

"Dan leven ze daar toch op de kap van de maatschappij?" Een vriendin van mij oppert het. Is dit zelfvoorzienend leven? Niet in strikte zin, inderdaad. Onze huidige maatschappij is echter een gegevenheid. Als de consumptiemaatschappij niet zou

bestaan, zouden vrijplaatsen als deze minder nodig zijn. Hier belanden mensen die gekwetst zijn door de samenleving, die het jachtige, het materialisme, de concurrentie en de stijfburgerlijkheid niet aankunnen. Mensen die niet meewillen in de ratrace, die bewust voor iets anders kiezen. Bovendien lijkt de maatschappij niet erg rouwig om het verlies van haar afval, integendeel.

Paradijs

Plaatsen als deze zijn nodig om te laten zien dat anders leven mogelijk is. De Bereklaauw is steeds aanwezig als tegenbewijs, als alternatief. Je kan er altijd gaan kijken en meedoen. Soms zijn er glimpen van het paradijs te zien, andere glimpen dan deze die we in de gewone maatschappij zien. Er is plaats voor anders-zijn, voor rust en gelatenheid, oeverloze vrijheid, authenticiteit, solidariteit en creativiteit, respect voor alles en iedereen.

Of het leven hier uiteindelijk beter is dan in een gewoon doordeweeks bestaan? Zo eenduidig is het niet. Dit is maar één andere manier van leven; er zijn er andere mogelijk. Dat het aards paradijs ook hier nog veraf blijkt, lijkt inherent aan ons menselijk bestaan. We hebben het tenminste geprobeerd, ons voor een andere samenleving ingezet en dat is wat telt.

Nergens anders weet ik zo'n vrijplaats, dit is totaal buiten categorie. Unieke plekken als deze moeten we koesteren; het houdt de samenleving divers. Toch zou ik er zelf niet kunnen wonen en of het een bijzonder geschikte plek is om een werkkamp te organiseren, is een andere vraag. (Soit)

Binnen

Het kamp ligt al een tijd achter ons. Soms fiets ik erheen, naar daar waar de tijd stil lijkt te staan en er ruimte is voor sloten koffie en gelach. Waar het onduidelijk is wat iemands functie is en waar je je goesting kan doen. Waar je in de ateliers iets kan maken; alles is voorhanden, je doet maar. Waar Gosse mij monkelend een update geeft over de gang van zaken en mij rondleidt langs de nieuwste infrastructurele aanpassingen op het terrein. Waar een vrouw van veertig mij bij het haardvuur vertelt dat ze vanavond weer *binnen* moet zijn, op de psychiatrische afdeling waar ze verblijft. Dat ze zo lang mogelijk wil genieten van de vrijheid hier; hier is ze gelukkig.

Geleerd

Wat een mens hieruit leert? Alle levensbeschouwelijke concepten en visies waarop De Bereklaauw steunt, kende ik op voorhand. Met het anarchisme en het ecologisme, het recyclageconcept en zelfvoorzienend leven, het gemeenschapsleven en communes was ik vertrouwd. Bespreken, bediscussiëren en bestuderen is één ding; het zelf ervaren iets heel anders. Dingen zelf meemaken is voor mij essentieel en dat heb ik met overgave gedaan. Drie zaken weet ik zeker: dat deze weken zeer intens geweest zijn, dat ik me in de Bereklaauwgrond geworteld heb en dat ik gefascineerd ben door mensen. Ons menselijk gedoe boeit me mateloos.

www.bereklaauw.be

www.VIA.be

Hanna Deboes werkt als begeleidster in een opvangcentrum voor thuisloze jongvolwassenen (Halte 51 - Centrum Algemeen Welzijnswerk Leuven).